

אדר ב' התשע"א

בס"ד

'מלח ברית אלוקיד'
לפרשת ויקרא (ע"פ שעור מאת שרון רימון)

בעיונו זה ננסה למצוא משמעות להקרבת המלח, תוך כדי עיון במפרשים ובפסוקים אחרים בתנ"ך המזכירים את המלח.

ב. הקשר בין תכונות המלח לבין המלחת הקרבנות
המלח כמכירת והקשר לקרבנות
רוב הפסוקים המזכירים את המלח מזכירים אותו בצורה שלילית.

למשל, המלח מופיע בכמה מקומות בתיאור **חורבן**:

4. דברים, פרק כ"ט פסוק כ"ב
גְּפִרִית וּמֶלַח שְׂרָפָה כָּל אֲרָצָה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יֵעָלֶה בָּהּ כָּל עֵשֶׂב כְּמִהְפַּכֵּת סֹדֶם וְעִמְקָהּ...

5. צפניה, פרק ב' פסוק ט'
כִּי מוֹאֵב פְּסָדִים תִּהְיֶה וּבְנֵי עַמּוֹן פְּעֻמָּה מִמְשַׁק חָרוֹל וּמִכְרָה מֶלַח וּשְׂמָמָה עַד עוֹלָם:

6. ירמיהו, פרק י"ז פס' ו'
וְשָׁכַן חֲרָרִים בְּמִדְבַר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא תֵשֵׁב:

לפי פסוקים אלה, אין אפשרות לצמיחה במקום מלוח, והוא הופך לחרב ושומם.

כך ניתן גם להבין את מעשהו של אבימלך לעיר שכם:

7. שופטים פרק ט פסוק מ"ה
אֲבִימֶלֶךְ נִלְחַם בְּעִיר כָּל הַיּוֹם הַהוּא וַיִּלְכֹּד אֶת הָעִיר וְאֶת הָעַם אֲשֶׁר בָּהּ הֲרַג וַיִּתֵּץ אֶת הָעִיר וַיִּזְרְעֶהָ מֶלַח:

ומסביר הרלב"ג:

8. הרלב"ג
"ויתוץ את העיר ויזרעה מלח" - עשה זה כדי שלא תהא ראויה לשדות ולכרמים.

במהפכת סדום ועמרה אמנם לא נאמר במפורש שהמקום הומלח, אך בכל זאת נזכר המלח:

9. בראשית, פרק י"ט פסוק כ"ו
וַתִּבֶּט אֲשֶׁתוֹ מֵאֲחֶרְיוֹ וַתְּהִי נָצִיב מֶלַח:

מדוע נענשה אשת לוט דווקא בכך שהפכה לנציב מלח?

לפי הסבר האבן עזרא לפסוק זה, חורבן סדום היה ע"י מלח, וגם אשת לוט לקתה כמו כל אנשי סדום והפכה אף היא למלח.

10. אבן עזרא על בראשית פרק יט פסוק כו
נציב - כטעם מצבה כי נשרפו עצמי בגפרית והיתה עם מלח כי כן כתוב גפרית ומלח וגוי' כמהפכת סדום.

א. הציווי על המלחת הקרבנות
פרשת ויקרא פותחת בדיני הקרבנות.

פרק ב' עוסק בקרבן המנחה, ולקראת סוף הפרק מובאים שני דינים:
איסור הקרבת שאור ודבש (פסוקים י"א - י"ב),
וציווי על מליחת הקרבנות (פסוק י"ג).

נעיין בציווי על מליחת הקרבנות:

1. ויקרא פרק ב'
(יג) וְכָל קֶרְבֶּן מִנְחָתְךָ בְּמֶלַח תִּמְלַח וְלֹא תִשָּׁבֵית מֶלַח בְּרִית אֱלֹהִים עַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל קֶרְבָּנְךָ תִּקְרִיב מֶלַח:

הפסוק מתחיל עם ציווי **למלוח את המנחות**, לאחר מכן מוסיף "**לא תעשה**" לציווי זה, ולבסוף כולל את **כל הקרבנות** בדין זה - כל קרבן צריך מליחה, ולא רק מנחה.

מדוע מצווה התורה למלוח את הקרבנות?

הרמב"ם, כדרכו בהסבר טעמי הקרבנות, טוען שדין המליחה בקרבנות בא להרחיקנו מדרך ההקרבה של עובדי ע"ז:

2. הרמב"ם במורה נבוכים, חלק ג', פרק מ"ו
ומפני שעובדי ע"ז לא היו מקריבים לחם אלא שאור, והיו בוחרים להקריב העניינים המתוקים ומלכלכים קרבניהם בדבש, וכן לא תמצא בדבר מקרבנותיהם מלח, מפני זה הזהיר ה' מהקריב כל שאור וכל דבש, וציווה בהתמדת המלח...

הסבר אחר לדין מליחת הקרבנות נמצא בפרושו של שד"ל:

3. שד"ל על ויקרא י"ב י"ג
עד היום הזה, נשיאי הערביים כשכורתים ברית מביאים כלי של מלח ואוכלים יחד פת במלח. והנה זה היה מנהג ידוע בימי קדם בארצות המזרח שהברית נכרת במלח. ואמנם, כל קרבן הוא לרצות ולפייס הא-ל ולהביאו עמנו בברית, ולפיכך ציווה לתת מלח בכל קרבן וקרא לאותו מלח "מלח ברית אלוקיד" כי בו אתה כורת ברית עם אלוקיד.

לפי פירושו של שד"ל, הקרבת הקרבן היא **ככריתת ברית**, ועל כן צריך להוסיף בה מלח, כפי שנהוג לאכול מלח בזמן כריתת ברית.

אולם, מדוע בזמן כריתת ברית נהוג לאכול מלח?

גם הרמב"ם וגם שד"ל אינם נותנים משמעות למליחה, אלא מסבירים אותה על רקע המנהג באותם ימים.

אם כן, המלח מכרית ומונע צמיחה, ובכך גורם למקום המומלח להיות חרב ושומם.

לעומת תיאורים אלה, מעשהו של אלישע מפתיע, לכאורה:

11. מלכים ב' פרק ב'

(יט) וַיֹּאמְרוּ אֲנֹשֵׁי הָעִיר אֶל אֱלִישָׁע הִנֵּה נָא מוֹשֵׁב הָעִיר טוֹב כְּאִשְׁרֵי אֲדָנֵי רֹאֵה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשֻׁפָּלָה:

(כ) וַיֹּאמֶר קָחוּ לִי צִלְחִית חֲדָשָׁה וְשִׁימוּ שָׁם מֶלַח וַיִּקְחוּ אֵלָיו: (כא) וַיֵּצֵא אֶל מוֹצֵא הַמַּיִם וַיִּשְׁלַךְ שָׁם מֶלַח וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה' רְפֹאתֵי לַמַּיִם הָאֵלֶּה לֹא יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד מִנַּת וּמְשֻׁפָּלָה: (כב) וַיִּרְפוּ הַמַּיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה כַּדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר:

בסיפור זה, המלח מופיע כמרפא את המים:

המלח, אשר נחשב כמחריב, הופך כאן להיות דווקא המרפא!

נעיין במדרש, המסביר את מעשהו של אלישע:

12. מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דויסע, בשלח, פרשה

א', ד"ה "ויצעק אל"

ר' שמעון בן גמליאל אומר: בא וראה כמה מופרשין דרכי הקדוש ברוך הוא מדרכי בשר ודם. בשר ודם במתוק מרפא את המר, אבל הקדוש ברוך הוא מרפא את המר במר. הא כיצד? נותן דבר המחבל לתוך דבר המתחבל כדי לעשות בו נס.... כיוצא בו "ויצא אל מוצא המים וישלך שם מלח ויאמר כה אמר ה'..." מהו רפואתו? והלא המים היפין שתתן בהם מלח מיד הם נסרחין; הא כיצד? נתן דבר המחבל לתוך דבר שמתחבל כדי לעשות בו נס.

לפי המדרש, המלח, שבדרך כלל מקלקל, נבחר כאן לרפא

דווקא בגלל שהוא איננו מרפא:

הוא נבחר כדי להראות שהרפוי נסי.

אם כן, סיפור זה מצטרף לתיאורים השליליים של המלח.

לפי הנאמר עד כה, הציווי על מליחת הקרבנות תמוה ביותר: מה ראה הקב"ה לצוות את בני ישראל להוסיף לכל קרבן דווקא את המלח, המכרית והמונע חיים?

נקרא את דברי הרמב"ן לגבי טעמי הקרבנות באופן כללי:

13. רמב"ן, ויקרא, פרק א' פסוק ט'

...צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוהיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש...

האדם המקריב צריך לחוש שאילולי הקרבן היה ראוי שהוא עצמו ימות.

לאור זאת, ייתכן להסביר כך גם ביחס למלח:

הוספת המלח לקרבן מזכירה לאדם כי המלח מכרית ומונע חיים, וכך היה ראוי שיעשה לאדם החוטא - שיפסקו חיייו.

תכונותיו החיוביות של המלח

כאשר מעיינים במקורות נוספים, מוצאים שלמלח יש גם כמה תכונות חיוביות:

א. המלח מחזק עור, כפי שניתן למצוא ביחזקאל:

14. יחזקאל, פרק ט"ז פסוק ד'

וּמוֹלְדוֹתֶיךָ בְּיוֹם הַוּלְדוֹת אֵתְךָ לֹא כָרַת שָׁרֵךְ וּבְמַיִם לֹא רָחַצְתָּ לְמַשְׁעֵי הַמֶּלַח לֹא הִמְלַחְתָּ וְהַחֲתַל לֹא חֲתַלְתָּ:

המליחה נזכרת ככאן כפעולות שצריכות להיעשות לתינוק עם לידתו, כפי שמסביר הרד"ק:

15. הרד"ק

"הומלחת" - כי המלח מחזק עור בשר הילד ומקשה אותו.

לפי דברי הרד"ק, למלח יש תפקיד בחיזוק העור של תינוק שנולד.

כמו כן, ניתן למצוא בהלכות שבת עדות לכך שהיו מעבדים עורות בעזרת מלח:

16. משנה, מסכת שבת, פרק ז, משנה ב'

...הצד צבי השוחטו והמפשיטו המולחו והמעבד את עורו...

ומסביר הרמב"ם כך:

17. פירוש המשניות לרמב"ם במקום

ואמרו "המולחו והמעבדו" אינן שתי מלאכות, לפי שמליחת העור היא מין ממיני העבוד, והזכירו להשמיעך שהמליחה עבוד היא.

ב. המלח נותן טעם לאוכל, כפי שזכר באיוב:

18. איוב פרק ו פסוק ו'

הַיֵּאֱכֹל תִּפְּל מִבְּלֵי מֶלַח...

המלח הוא לא רק אחד מן התבלינים הנותנים טעם לאוכל, אלא הוא התבלין הבסיסי ביותר, אשר אי אפשר בלעדיו.

ג. המלח מתקיים לעולם, כפי שעולה באחד המדרשים שנותן משמעות נוספת להפיכת אשת לוט לנציב מלח דווקא:

19. ספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים, נוסח ב', פרשה ה'

... "זכר עשה לנפלאותיו" (תהלים קי"א, ד'), ואף כשהפך את סדום הניח זכרון - "ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח" ועד עכשיו הוא עומד נציב מלח...

לפי מדרש זה, הפיכת אשת לוט לנציב מלח לא הייתה כחלק מן החורבן הכללי של סדום, אלא היא מעשה שמטרתו היא הקמת מצבת זיכרון להפיכת סדום:

המלח קיים לעולם, וכך "נציב המלח" ישאר לעולם כעדות להפיכת סדום.

מתוך מדרש זה אנו למדים על תכונה חיובית ביותר של המלח - המלח מתקיים לעולם.

יתר על כן:

לא רק שהמלח מתקיים לעולם, אלא הוא יכול גם לשמר דברים אחרים כך שגם הם יתקיימו לעולם - ניתן לשמר ירקות, בשר ודגים (שבאופן טבעי מתקלקלים מהר מאד) ע"י כבישתם במלח, וכך ניתן לשמרם לתקופות ארוכות.

הקשר בין תכונותיו החיוביות של המלח לבין המלחת הקרבנות

לפי דברים אלו, יתכן שהציווי על הקרבת מלח הוא דווקא בגלל תכונותיו החיוביות.

מצד אחד - המלח מכרית, מחריב ואיננו מאפשר צמיחה ;
מצד שני - המלח מתקיים לעולם ומאפשר גם קיום (שימור)
של דברים אחרים, וכן הוא נותן טעם במאכלים.

ניסינו להסביר, לפי תכונות אלה, מדוע ציווה הקב"ה להקריב
מלח, והבאנו הסברים שונים, שכל אחד מהם מתייחס לאחת
מתכונותיו של המלח.

אולם, נשים לב שאין מדובר כאן רק בתכונות השונות זו מזו,
אלא **בתכונות מנוגדות** :
הקיום וההכרתה הן תכונות הפוכות זו מזו.

עובדה זו מעניינת ביותר, ובוודאי יש לה משמעות.

יתכן שדווקא העובדה שהמלח הוא בעל שני צדדים, חיובי
ושלילי, מכרית ומקיים, היא הסיבה להיותו מוקרב על
המזבח :

23. רמב"ן, ויקרא, פרק ב' פסוק י"ג

...שהמלח מים, ובכח השמש הבא בהם יעשה מלח, והמים
בתולדותם ירוו הארץ ויולידו ויצמיחו, ואחרי היותם מלח
יכריתו כל מקום וישרפו, לא תזרע ולא תצמיח. והנה הברית
כלולה מכל המדות... כמלח שיתן טעם בכל המאכלים
ותקיים ותכרית במליחותה... ולכן אמר בקרבנות (במדבר,
פרק י"ח פסוק י"ט) "ברית מלח עולם היא", כי הברית מלח
העולם, בו יתקיים ויכרת...

רבנו בחיי מרחיב ומסביר את דברי הרמב"ן :

24. רבנו בחיי

ועל דרך הקבלה: יש במלח שני כחות משתנים, זה הפך זה,
וזה המים והאש, שהם כנגד שתי המידות שבהם קיום
העולם, והם מידת רחמים ומידת הדין, ומטעם זה אמר "מלח
ברית אלוקיך", קרא ברית אלוקיך מלח, לפי שבו יתקיים
ויכרת העולם, וכמו שאמרו: ראה שאינו יכול להתקיים בדין
שיתף עמו מדת רחמים, וכן המלח מקיים ומכרית, כי הוא
מקיים ומעמיד הבשר זמן מרובה ונותן טעם בכל המאכלים,
והוא מכרית גם כן כי המקום המלוח לא יעלה בו כל עשב....

לפי הרמב"ן, המלח הוא בעל שתי תכונות מנוגדות :
גם מקיים וגם מכרית, ובכך דומה המלח לברית.

**הברית היא גם מקיימת - אם מקיימים את תנאיה, אך היא
יכולה גם להכרית - אם מפירים אותה.**

מבחינה זו, אפשר לומר שהברית היא "המלח" של העולם
הרוחני.

בבריתות נותנים מלח בגלל הקרבה הרעיונית בין המלח
לברית, וגם בקרבן מקריבים מלח כי הקרבנות הם ברית
חשובה :

אם יקיימו את מצוות הקרבנות כראוי - יתקיים האדם
ויתקיים העולם, ואם לא יקיימו את הקרבנות כראוי -
עלולים להיכרת.

דין ורחמים

בנוסף לכך, רבנו בחיי מבהיר שיש כאן עניין עקרוני של
שיתוף של שני דברים מנוגדים :
מידת הדין ומידת הרחמים.

העולם מתקיים בזכות השילוב בין מידת הדין למידת
הרחמים, וגם המלח מתאפיין בשילוב של שני ניגודים :
הקיום וההכרתה.

ואכן, כמה מפרשים טענו שהסיבה להקרבת המלח היא מפני
שהוא נותן טעם למאכלים :

20. אבן עזרא, ויקרא, פרק ב' פסוק י"ג

"ברית אלוקיך" - הכנסתיך בברית והשבעתיך, שלא תקריב
תפל ולא יאכל, כי הוא דרך בזיון.

בכיוון דומה מפרש גם רבנו בחיי :

21. רבנו בחיי

...ועל דרך הפשט: טעם המלח בקרבנות לפי שלא יהיה דרך
כבוד בקרבן ה' שיהיה תפל בלי מלח, ולמדה תורה דרך ארץ
דמלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא...

לכאורה רעיון זה מוזר מאד :

האם הקב"ה אוכל את הקרבן, ולכן צריך לעשותו טעים?

בוודאי שלא זו הכוונה, ורבנו בחיי מלמדנו עיקרון חשוב :
"מלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא".

כיצד יכבד האדם את מלכות ה'?

באותו אופן בו מכבדים מלך בשר ודם.

זו הדרך של בני האדם להביע כבוד, ולכן כך יביעו כבוד גם
כלפי שמיא, למרות שהקב"ה איננו אוכל מן הקרבן ואיננו
זקוק לכך שיעשו אותו "טעים".

גם ספר החינוך הסביר שהמליחה היא בגלל שהמלח מוסיף
טעם טוב, אך הוא נותן לכך משמעות קצת אחרת :

22. ספר החינוך, מצווה קי"ט

משרשי מצוות הקרבן להכשיר ולהיישיר נפש המקריב אותו,
ועל כן לעורר נפשו של מקריב נצטווה בהקרבת דברים
הטובים והערבים והחביבים עליו, והמלח בו גם כן מהשורש
הזה, כדי שתהייה אותה פעולה שלמה, לא תחסר לפי הנהגת
האדם דבר, כי אז יתעורר לבו אליו יותר, כי כל דבר מבלי
מלח לא יערב לאיש לא טעמו ולא ריחו.

לפי דברי ספר החינוך, המליחה איננה בשביל לכבד את ה',
אלא כדי שהאדם ירגיש שהקריב משהו מכובד, וכך הוא
ירגיש קשור יותר אל הקרבן ואל משמעותו.

כאמור, תכונה חיובית נוספת של המלח היא הקיום - המלח
מתקיים לעולם, ואף מקיים דברים אחרים.

לדעת ספר החינוך, תכונה זו של המלח מסתדרת היטב עם
הרעיון של הקרבנות :

...ומלבד זה יש במלח עניין אחר רומז, כי המלח מקיים כל
דבר ומציל על ההפסד ועל הרקבון, וכן במעשה הקרבן ינצל
אדם מן ההפסד, ותשמר נפשו ותשאר קיימת לעד.

הקרבן מכפר על האדם ובכך מאפשר את המשך קיומו.

לפי רעיון זה, הקרבת המלח מסמלת את המשמעות של
הקרבן :

**כשם שהמלח מאפשר קיום, כך גם הקרבן מאפשר את קיומו
של האדם. ואף את קיומה הנצחי של נשמתו.**

ג. הפכים משלימים

תכונותיו הפוכות של המלח

בעזרת העיון בפסוקים הכרנו כמה תכונות מהותיות של
המלח, חלקן שליליות וחלקן חיוביות :

הקרוב מבטא את השילוב בין מידת הדין למידת הרחמים : מצד אחד - יש דין והאדם צריך לשלם על חטאו, ואולי אפילו היה ראוי להתחייב מיתה בעקבות חטאו, אך הקרוב מוקרב במקומו ;

מצד שני - יש רחמים, יש אפשרות לכפר על החטא, ובכך מתאפשר המשך הקיום.

כיצד יתכן שילוב זה?

לשם כך ננסה להבין את פעולתו של המלח : חומרים אורגניים עוברים שינויים : הם מתקלקלים ונרקבים.

מצד אחד, המלח משמר אותם על ידי כך שהוא מונע את הריקבון ואת ההשתנות של החומר.

מצד שני, הריקבון של החומרים האורגניים הוא המאפשר צמיחה מחודשת : כדי שצמח יצמח יש צורך בשינויים רבים.

הגלעין צריך לעבור תהליך של ריקבון כדי שיצמח ממנו נבט חדש, ו"זבל אורגני" נרקב ומתפרק ונטמע באדמה, ובכך מדשן אותה ומאפשר צמיחה.

המלח, אשר מונע השתנות של החומר ומונע ריקבון, מונע בכך את אפשרות הצמיחה.

אם כן, כשם שהצמיחה כרוכה בהכרח בתהליך של ריקבון, כך תכונת ההכרתה של המלח קשורה בקשר הדוק לתכונת הקיום והשימור של המלח.

לפי זה, המלח מבטא את הרעיון שהקיום וההכרתה, הנראים כשני הפכים, מחוברים בשורשם - שניהם נובעים ממקור אחד.

גם מהות חייו של האדם היא השילוב בין הקיום (הגוף החי, ובעיקר הנשמה המתקיימת קיום נצחי) לבין ההכרתה (הגוף ההולך ומתכלה), וגם מידת הדין ומידת הרחמים הן שתי הופעות של הנהגת ה' בעולם - המקור הוא אחד, למרות שבמציאות הדברים מתבטאים כהפכים.

המלכת ה' ע"י הקרבן

אם כן, הקרבן איננו רק "כפרה על חטא", אלא גם הודאה במלכותו של ה' על העולם כולו, על כל צדדיו וגווניו ותהפוכותיו.

בזמן הקרבת הקרבן, יש להקריב גם מלח כדי לבטא את הרעיון שכל הדברים שקורים במציאות, גם אם הם נראים הפכים, כולם מחוברים אל מקור אחד - אל הקב"ה.

ניתן לחוש בכיוון זה גם בדברי הכלי יקר :

25. הכלי יקר

...כדי להמליך את הקב"ה על כל ההפכים הנראים בעולם... והנה מלח יש בטבעו דבר והפכו, כי יש בו כח האש והחמימות, ותולדת המים, עד שאמרו חכמי הקבלה שהוא כנגד מידת הדין ומידת הרחמים, על כן נקרא "ברית אלוקיך", כי בהקרבה זו כורתים ברית עם ה' להשליטו על כל ההפכים...

לדברי ה"כלי יקר", הקרבן בא להראות שאנו ממליכים את ה' על העולם. המלכת ה' על העולם פרושה שה' שולט בכל הכוחות כולם, ואין כוח שהוא מחוץ לשליטתו.

ה' שולט גם בדברים ההפוכים זה מזה ונראים לכאורה כשני כוחות נפרדים :

הוא שולט במים ובאש, בטוב וברע, במידת הדין ובמידת הרחמים.

המלח מסמל את החיבור העמוק, הקיומי, בין מידת הדין (המתבטאת בהכרתה) לבין מידת הרחמים (המתבטאת בקיום), ולכן המלח ראוי להיות קרב על המזבח כדי לסמל שהקב"ה שולט על כל הכוחות השונים הקיימים בעולם.

ד. לסיכום

כאשר התורה מצווה להקריב מלח, היא איננה אומרת רק "על כל קרבנך תקריב מלח", אלא היא חוזרת ומדגישה את הציווי גם ב"עשה" (על פל קרבנך תקריב מלח), וגם ב"לא תעשה" (ולא תשפית מלח בְּרִית אלוקיך), נקודה המדגישה את חשיבות הציווי.

בנוסף לכך, התורה משתמשת בלשון מיוחדת מאוד : "מִלַּח בְּרִית אלוקיך";

המלח איננו רק פרט נוסף בטקס ההקרבה, אלא הוא "ברית אלוקיך" - הוא מסמל את הקיום הנצחי כשם ש"ברית אלוקיך" היא נצחית.

הקרוב הוא ביטוי לברית נצחית בין ה' לישראל, ולכן ראוי להקריב בו מלח, המבטא את הנצחיות.

המלח מסמל לא רק את הקיום הנצחי, אלא גם את ההכרתה.

כפי שראינו, יסוד ההכרתה ויסוד הריקבון הם הבסיס לצמיחה ולפריחה.

הריקבון והצמיחה, הנראים כהפכים, נובעים ממקור אחד, מן השורש האלוקי ;

הקרבת המלח מחזקת בלבנו את הידיעה שכל המציאות, על כל תהפוכותיה נובעת מן המקור האלוקי, המנהיג ומשגיח על העולם ברחמים ובדין.